

#MeToo na české vesnici l. P. 1892

KLASICKÝ KUS V CITLIVÉ REŽII BŘETISLAVA RYCHLÍKA

Je to zajímavá věc, která by stála za bližší zkoumání. Morava má Maryšu, Čechy Vojtu Kalibu. Na východní Moravě je zoufalá děvčica dohnána k otrávení nešťastného Vávry, východní Čechy byly svědkem rodinné tragédie, kdy zoufalství dohnalo k vraždě dobráka Kalibu.

Ten druhý případ je možná méně známý než proslulá historika travičská, ale to je tím, že povědomí o klasice klesá a Rais se málo čte. Jisté je, že *Kalibův zločin*, to je *Maryša* v obrácených genderových rolích. Poctivý realista Karel Václav Rais svou možná nejlepší prózu vydal dva roky (1892) před Mrštíky, z čehož je patrné, že něco těžkého bylo nejspíš ve vzduchu. Svazek manželský zřejmě procházel svou první závažnou sociálně-psychologickou krizí, v níž pukaly staré stabilizující okovy patriarchy a cosi jako právo na individuální štěstí si razilo cestu – i s tragickými následky. Maryša již nemůže snést svazek s mužem, kterého nemiluje, dobrák Kaliba je zase zrazen ve své pošetilé a naivní lásce k ženě, jež nemiluje jeho. Nemůže to dopadnout dobře. Ani v jednom případě. Na Moravě se to řeší feminním otráveným kafem, v Čechách maskulinní ranou motykou. Psychologický realismus s naturalistickým pohledem na člověka a společnost se tu sešel s vesnickým tématem. Silná generace českomoravské literatury přelomu století tu sepisovala své „antické tragédie“ na vsi.

Drsný a obnaženě neúprosný příběh Kalibův v dramatisaci Bedřicha Vrbského (1890–1966) se jal nyní divadelně inscenovat (moravský) režisér Břetislav Rychlík. Nabídlo se mu pro to Východočeské divadlo v Pardubicích, kam Raisův příběh regionálně patří a kde měl Kalibův zločin před Vánoce premiéru. Jde o událost nadregionální, jednak lze vsadit na

JIRÍ PEŇÁS

K. V. Rais:
Kalibův zločin.
Východočeské divadlo
Pardubice. Režie:
Břetislav Rychlík.
Premiéra: 16. 12. 2017.

to, že nadprůměrné inscenace vznikají častěji mimo Prahu, a konkrétně úroveň představení, vážnost a oddanost, s jakou ke svým rolím přistupují herci, i celková kvalita realizační a hodnota ideově-estetická dělá z pardubického Kaliby kus, který vystupuje z řady a bude stát za pozornost, troufáme si tu napsat, několik sezon.

Proč? Protože v Raisově Kalibovi je ukryto drama, které zasahuje každého citícího člověka a jež se Rychlíkovi a jeho spolupracovníkům podařilo vyhmátnout a dát mu i jaksi aktuální podobu. Není to divadlo, které by oprašovalo nějaký zaslý text nebo které by tak nějak zpřítomňovalo národopisnou látku, což se jednou za čas sluší. Režisérovi a jeho kolektivu se podařilo zprostředkovat sto let starý a přitom jaksi věčný příběh coby nadčasovou lidskou tragédií, jako soustavu chybných úvah, rozhodnutí, slepoty a naivity, jež nutně vedou k nešťastným koncům. Kaliba, kterého hraje s nevtravou přesvědčivostí Milan Němec, je po smrti své matky vmani-pulován do sňatku s Karlou (hraje ji s „eroticným nátiskem“ Jana Ondrušková), jež si starosvětského a neobratného staršího mládence vezme i na nátlak vlastní vychytralé matky, kterou jako chtivou samičí sílu ztvárnila Romana Chválová. Kaliba v zajetí iluzí, že snad vše se děje, jak má, se dlouho snaží udržet zdání rodinné pohody. Krok za krokem si však začíná uvědomovat, že se s ním hraje falešná hra a že se ocitl v pasti a neví, jak z ní ven. Vězí v ní však i Karla, která v hloupé představě, že lze vztah předstírat a nějak uhrát, padá do zoufalého odporu k nemilovanému a pohrdanému muži, dobráku Kalibovi. Jeho shovívavá trpělivost je stále více napínána a obnažována, v ostrých dialogích a nervním jednání se vyjevuje rozpor mezi iluzí a skutečností, která se stává stále nesnesitelnější. Vztah ústí v sexuální násilí, jež má zdroj nikoli v nějaké genderové dominanci, nýbrž v zoufalství špatně založeného svazku.

Finále je tragické, jak tomu v aristotelovském pojetí být musí: tak dlouho se neštěstí připravuje, až do života vpadne jako... jako motyka, jež je po celou dobu na jevišti přítomna, aby z ní vzešla rána.

Břetislav Rychlík je zkušený a zralý inscenátor vášnivých příběhů, pod nimiž je skryta hlubší symbolická vrstva. Má ojedinělý cit pro osudovost, a je přitom i něžný a lyrický, z čehož však nedělá ornamenty a efektní gesta. Jde mu o příběh, který je ovšem zasazen do silných, výtvarně pojatých obrazů, na nichž spolupracoval se scénografem Janem Štěpánkem a kostýmní výtvarnicí Markétou Sládečkovou. Výsledkem je kus, za nějž by se rozhodně nemusela stydět ani největší zemská divadla a který by dojal i toho poctivého realistu a Východočecha Karla Václava Raise.